

Lakivaliokunnan mietintö n:o 22 hallituksen esityksestä oikeudenkäyntikulujen korvaamista koskevien säännösten muuttamisesta

Eduskunta on 15 päivänä lokakuuta 1993 lähettänyt lakivaliokuntaan valmistelevasti käsiteltäväksi otsikossa mainitun hallituksen esityksen n:o 191.

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina lainsäädäntöneuvos Juhani Hirvonen oikeusministeriöstä, oikeusneuvos Pirkko-Liisa Haarmann korkeimmasta oikeudesta, ylimääräinen hallintoneuvos Pirkko Ignatius korkeimmasta hallinto-oikeudesta, hovioikeudenneuvos Björn Hagman Vaasan hovioikeudesta, oikeusneuvosmies Eeva Vuori Tampereen raastuvanoikeudesta, asianajaja Seppo Kempainen Suomen Asianajajaliitosta, yleinen oikeusavustaja Aila Koulu Yleiset Oikeusavustajat ry:stä, apulaisjohtaja Lea Mäntyniemi Suomen Vakuutusyhtiöiden Keskusliitosta, lakimies Jussi Kasanen Lakiasiaintoimisto Lakiasema Oy:stä ja varatoimistujohtaja Timo Mäki Perimistöimisto Contant Oy:stä.

Hallituksen esitys

Esityksessä ehdotetaan, että oikeudenkäymiskaaren 21 lukuun otettaisiin uudet säännökset oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta riita-asioissa. Riita-asioita koskevilla säännöksillä pyritään erityisesti siihen, että voittanut asianosainen saisi nykyistä useammin täyden korvauksen oikeudenkäyntikuluistaan. Säännöksillä pyritään myös tarpeettomien oikeudenkäyntien vähentämiseen ja uuden riita-asioiden oikeudenkäyntimenettelyn keskityksen ja nopeuden turvaamiseen.

Uudistus liittyy riita-asioiden oikeudenkäyntimenettelyn uudistamiseen ja on tarkoitettu tulemaan voimaan samanaikaisesti sen kanssa eli 1 päivänä joulukuuta 1993.

Valiokunnan kannanotot

Yleisperustelut

Valiokunnan kuulemat asiantuntijat ovat yleisesti pitäneet oikeudenkäyntikuluja koskevien säännösten uudistamista perusteltuina ja

hyväksyneet hallituksen esityksessä valitun kirjoitustavan, jonka mukaan yksityiskohtaisilla säännöksillä pyritään yhtenäiseen oikeuskäytäntöön. Niin ikään kaikki ovat hyväksyneet hallituksen esityksen lähtökohdan: Riita-asioissa voittaneen asianosaisen oikeudenkäyntikulut korvataan täysimääräisesti. Samat asiantuntijat ovat kuitenkin epäilleet asetettujen tavoitteiden toteutumista, koska uusien säännösten keskinäinen suhde jää vaikeasti avautuvien säännösten ja esityksen perustelujen suppeuden takia epäselväksi.

Koska valiokunnan kuulemat asiantuntijat ovat kuitenkin kannanotoissaan päätyneet varsin saman suuntaisiin tulkintoihin, joissa ei ole huomattavia eroja, valiokunta katsoo, että alioikeusuudistukseen välttämättä liittyvä oikeudenkäyntikulujen korvaamista koskeva säännöstö voidaan eräin tarkistuksin hyväksyä. Näin ollen valiokunta puoltaa hallituksen esitykseen sisältyvän lakiehdotuksen hyväksymistä seuraavin huomautuksin ja muutosehdotuksin."

Summaarinen menettely. Hallituksen esityksessä ei ole lainkaan käsitelty säännösten soveltuvuutta tai soveltamista uuteen summaariseen menettelyyn. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan tämä johtuu siitä, että summaarinen menettely on normaalia riita-asiaien menettelyä, johon sovelletaan oikeudenkäymiskaaren 21 luvun säännöksiä. Erityisesti voidaan kuitenkin kiinnittää huomiota siihen, että täyden kulukorvauksen periaate koskee myös summaarisia asioita ja että tuomioistuimen on lain mukaan hylättävä kuluvaatimus, joka on selvästi perusteeton, vaikka vastaaja ei ole sitä vastustanutkaan.

Valiokunta kiinnittää huomiota siihen, että käytännössä summaariset asiat hoidetaan elektronisen tietojensiirtojärjestelmän avulla. Järjestelmä on nyt rakennettu niin, että sitä voidaan käyttää täysipainoisesti hyväksi vain, jos kantajan esittämät vaatimukset ja asiassa annettu ratkaisu vastaavat täysin toisiaan. Jos vaatimuksesta joltakin osin poiketaan, ei tuomiota voida antaa tietojensiirtojärjestelmää hyväksi käyt-

täen. Jotta järjestelmästä saadaan täysi hyöty, joka on jo ennalta otettu huomioon laskettaessa tuomioistuinten resurssuja, saattaa olla välttämätöntä muuttaa järjestelmää niin, että se kiinnittää asian ratkaisijan huomiota oikeudenkäyntikulujen määrään silloin, kun kulut ovat normaalia suuremmat.

Koulutus ja seuranta. Uudistuksen toteuttaminen edellyttää alituomari- ja asianajajakunnan kouluttamista myös erityisesti oikeudenkäyntikulusäännösten osalta. Tällä voidaan tukea tuomioistuimia ja huolehtia siitä, että oikeuskäytäntö löytyy heti alkuvaiheessa kohtuullisen yhteisen linjan.

Uuden lainsäädännön toimivuutta on heti alusta alkaen seurattava tarkoin. On tärkeätä seurata sitä, muuttuuko oikeuskäytäntö tarkoitulla tavalla. Niin ikään on seurattava sitä, aiheutuuko uudistuksesta sellaisia käytännön epäkohtia, joita ei ehdotusta valmisteltaessa ole osattu ottaa huomioon. Tarvittaessa on ryhdyttävä toimenpiteisiin virheellisen käytännön ja lainsäädännösten mahdollisten epäkohtien korjaamiseksi.

Valiokunta edellyttää, että uusien oikeudenkäyntikulusäännösten toimivuuden ja oikeusvaikutusten selvittämiseksi suoritetaan tutkimus, jonka tulokset johdetaan päätöksineen esitellään lakivaliokunnalle loka—marraskuussa 1994.

Rikosasioiden oikeudenkäyntikulusäännökset. Hallituksen esityksessä on keskitytty riita-asiaimenettelyyn. Rikosasioita koskevat oikeudenkäyntikulusäännökset ovat varsin pelkistetyt. Niistä puuttuu muualla länsimaissa itsestään selvyysnä pidetty säännös, jonka mukaan syyteyllä, jota vastaan ajettu virallisen syyttäjän syyte hylätään tai jätetään tutkimatta taikka peruutetaan, on oikeus saada valtion varoista korvaus oikeudenkäyntikuluistaan. Tällaisen korvauksen tulisi tietyiltä osin koskea jo esitutkinnasta aiheutuneita kuluja. Asiaintila on kohtuuton aiheuttomasti syytetyn henkilön kannalta. Säännöksiä onkin pikaisesti täydennettävä.

Valiokunta edellyttää, että oikeudenkäymiskaaren 21 luvun rikosasioita koskevia oikeudenkäyntikulusäännöksiä täydennetään ensi tilassa muun muassa säännöksellä, jonka mukaan syyteyllä on oikeus saada korvausta oikeudenkäyntikuluistaan valtion varoista, kun häntä vastaan ajettu syyte on hylätty.

Hallintolainkäyttö. Ehdotetut uudet säännökset eivät sellaisenaan sovellu hallintolainkäyttöön eräitä hallintoriita-asioita lukuunottamatta. Kun hallintolainkäytössä noudatetaan soveltuvin osin laillista oikeudenkäyntijärjestystä, oikeudenkäymiskaaren 21 luvun säännöksiä voidaan soveltaa sellaisenaan vain, jos niiden katsotaan vastaavan hallintolainkäytön periaatteita. Hallintolainkäytössä kulujen korvaamisessa onkin syytä edelleen pääosin noudattaa nykyistä vakiintunutta oikeuskäytäntöä siihen saakka, kunnes valmisteilla oleva uusi hallintolainkäytölaki saadaan aikaan ja se tulee voimaan.

Yksityiskohtaiset huomautukset

21 luvun 2 §. Pykälän pääsäännön mukaan niissä asioissa, joista asianosaiset eivät lain mukaan voi sopia keskenään ja joista siis on määrättävä tuomioistuimen päätöksellä, asianosaiset saavat pitää oikeudenkäyntikulut vahinkonaan. Erityisestä syystä asianosainen voidaan kuitenkin velvoittaa korvaamaan osaksi tai kokonaan vastapuolensa oikeudenkäyntikulut.

Hakemusasioiden käsittelystä annettuun lakiin sisältyvän viittaussäännöksen nojalla tätä 2 §:ää sovelletaan myös hakemusasioihin. Hakemusasioiden osalta valiokunta kiinnittää huomiota avioerohakemuksiin, joissa hakijoina voivat olla puoliset yhdessä tai toinen puoliso yksinään. Silloin kun avioeroa hakee vain toinen osapuoli, myös toinen osapuoli tuomitaan samalla avioeroon. Tuomioistuimen on syytä harkita, onko hakija yksin vai molemmat puoliset yhdessä määrättävä osallistumaan avioeron hakemisesta aiheutuneisiin kustannuksiin.

21 luvun 3 §. Pykälän 1 momentissa on säännös sellaista asiaa varten, jossa on esitetty useita vaatimuksia, jotka asianosaiset vuoroin voittavat. Tällöin kulut pääsäännön mukaan kuitataan. Jos on syytä, asianosainen voidaan velvoittaa korvaamaan kulut osaksi vastapuolelle, tai jos sillä, minkä asianosainen on hävinnyt, on vain vähäinen merkitys asiassa, hän saa täyden korvauksen.

Valiokunta pitää momentin kuittaamissäännöstä perusteltuna. Valiokunnassa on kuitenkin kiinnitetty huomiota lainkohdassa käytettyyn sanontaan ”vuoroin voittavat”. Sitä on toisaalta pidetty vanhentuneena kielenkäyttönä, joka johtaa nykypäivän lukijan harhaan, toisaalta sitä on perusteltu sanonnan vakiintuneisuudella, koska

samaa sanamuotoa on käytetty voimassa olevassa laissa. Valiokunta katsoo, että kokonaisuudistuksessa on syytä pyrkiä nykyaikaiseen kielikäyttöön. Sen vuoksi valiokunta ehdottaa, että momentin säännöksessä puhutaan useista vaatimuksista, joista *osa ratkaistaan toisen ja osa toisen hyväksi*.

Pykälän 2 momentin mukaan pykälän 1 momentin mukaista kulujen pääsääntöistä kuittamista on vastaavasti sovellettava, milloin asianosaisten vaatimus hyväksytään ainoastaan osaksi.

Kaikki valiokunnassa kuullut oikeuslaitosta edustaneet asiantuntijat ovat pitäneet kuittamisen asettamista pääsäännöksi epäasianmukaisena niissä tapauksissa, joissa perusteeltaan kiistetty kanne hylätään osittain vain määrältään. Jos esimerkiksi kantaja todetaan vahingonkorvauksen oikeutetuksi, mutta hän saa korvaukseksi vaatimastaan 200 000 markasta puolet eli 100 000 markkaa, ei tunnu oikealta ottaa lähtökohdaksi kulujen kuittamista.

Valiokunta yhtyy näihin käsityksiin ja katsoo, että oikeuskäytännössä on 2 momentin mukaisia tilanteita, joissa on kohtuullista korvata asianosaisten oikeudenkäyntikulut täysimääräisesti, vaikka pelkästään määrällisesti hänen häviämänsä asian osaa ei voida pitää vähäisenä. Tällöin harkinnanvaraisen vaatimuksen määrällä ei yleensä ole asianosaiselle aiheutuvien kulujen kannalta merkitystä eikä määrän osittaisella hylkäämisellä siten ole merkittävää vaikutusta kulukorvauksen tuomitsemiseen. Tämän vuoksi valiokunta pitää asianmukaisena 2 momentin kirjoittamista ehdotettua joustavammaksi. Valiokunta ehdottaa, että momenttiin lisätään virke, jonka mukaan asianosaiselle voidaan tuomita täysi korvaus kuluistaan myös siinä tapauksessa, että hänen vaatimuksensa hyväksymättä jäänyt osa koskee ainoastaan harkinnanvaraista seikkaa, jolla ei ole sanottavaa vaikutusta asianosaisten oikeudenkäyntikulujen määrään.

21 luvun 8 §. Pykälän 1 momentissa on säännökset siitä, minkälaiset kulut ovat korvattavia oikeudenkäyntikuluja. Momentin viimeisen virkkeen mukaan oikeudenkäynnin valmisteluun luetaan myös sellaisen riitakysymyksen sopimiseksi suoritettu neuvottelu, jolla on välitöntä merkitystä asianosaisten vaatimukselle.

Tätä virkettä, jonka tarkoituksena perustelujen mukaan on edistää sovintoneuvottelujen käymistä, on pidetty vaikeaselkoisena. Valiokunta ehdottaa säännökseen kielellisiä tarkistuksia.

Pykälän 2 momentin mukaan oikeudenkäyntikulujen korvaukselle on vaadittaessa määrättävä viivästyskorkoa 16 prosenttia siitä lähtien, kun kuukausi on kulunut korvauksen tuomitsemispäivästä.

Nykyisin viivästyskorkoa tuomitaan vakiintuneen oikeuskäytännön perusteella korvauksen tuomitsemishetkestä alkaen. Uudistusta, jolla maksuvelvolliselle varataan kohtuullinen maksuaika, on yleisesti pidetty hyvänä. Valiokunta yhtyy tähän käsitykseen ja pitää välttämättömänä, että vastaava muutos tehdään kaikkiin sellaisiin lakeihin, joiden perusteella voidaan tietyille suoritukselle määrätä maksettavaksi viivästyskorkoa. Tällainen on muun muassa vahingonkorvauslaki.

21 luvun 13 §. Pykälässä on säännös asianosaisten korvausvastuusta sellaisista kuluista, jotka eivät välittömästi koske asianosaisten omia toimenpiteitä oikeudenkäynnissä.

Pykälää on pidetty varsin vaikeaselkoisena. Siinä on kysymys kahdesta aivan eri laatua olevasta korvausvelvollisuudesta, toisaalta valtion varoista suoritettavien kustannusten korvaamisesta valtiolle ja toisaalta eräiden asianosaisten yhteisvastuullisesti korvattavien kustannusten jakamisesta asianosaisten kesken. Hallituksen esityksen perustelujen täydennykseksi valiokunta viittaa laintarkastuskunnan lausuntoon, jossa pykälän sisältöä on eritelty seuraavasti:

1) Jos todistelusta tai muusta asian selvittämiseen kohdistuvasta toimenpiteestä aiheutuneet kustannukset on suoritettava valtion varoista, on se asianosainen, joka 21 luvun säännösten mukaan on velvollinen korvaamaan vastapuolensa oikeudenkäyntikulut, velvoitettava korvaamaan kustannukset valtiolle. Jos asianosainen on velvollinen korvaamaan vastapuolensa oikeudenkäyntikulut vain osaksi, on korvausvelvolliseksi määrättävä, sen mukaan kuin on pidettävä kohtuullisena, tämä asianosainen yksin tai kumpikin asianosainen heille määrättäviltä osuksilta. Milloin asianosaisten tulee pitää oikeudenkäyntikulunsa vahinkonaan, on kumpikin heistä velvoitettava korvaamaan kustannukset puoliksi, jollei ole erityistä syytä muun jakoperusteen käyttämiseen tai korvauksen määräämiseen kokonaisuudessaan toisen osapuolen maksettavaksi.

2) Tuomioistuin voi myös määrätä, asian laadun ja olosuhteet muutoin huomioon ottaen, että edellä 1 kohdassa tarkoitetut kustannukset jäävät kokonaan tai osaksi valtion vahingoksi.

3) Jos asianosaisten, sen mukaan kuin muualla laissa on säädetty, on yhteisvastuullisesti korvattava asian selvittämiseen kohdistuvasta toimenpiteestä aiheutuneet kustannukset, heidän keskinäisestä korvausvelvollisuudestaan on vastaavasti voimassa, mitä 21 luvussa säädetään oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta. Jos asianosaisten tulee pitää oikeudenkäyntikulunsa vahinkonaan, sovelletaan korvausvelvollisuuden jakamiseen heidän kesken, mitä edellä 1 kohdassa on sanottu valtiolle suoritettavasta korvauksesta.

21 luvun 14 §. Pykälän 1 momentin mukaan oikeudenkäyntikulujen korvaamista koskeva vaatimus on tehtävä ennen käsittelyn päättämistä ja samalla on ilmoitettava, mistä kustannukset koostuvat.

Oikeudenkäynnin kannalta on tärkeintä, että kuluvaatimus ja erittely tehdään ennen oikeu-

denkäynnin päättymistä. Niiden samanaikainen esittäminen ei kuitenkaan ole ehdottoman välttämätöntä. Sen vuoksi valiokunta ehdottaa, että sanan ”samalla” sijasta säännöksessä käytetään sanaa ”lisäksi”.

21 luvun 15 §. Valiokunta ehdottaa pykälässä havaitun kirjoitusvirheen korjaamista.

Voimaantulosäännös. Valiokunta ehdottaa voimaantulosäännöksen täydentämistä siirtymäsäännöksellä, jonka mukaan uutta lakia ei sovelleta ennen sen voimaantuloa vireille tulleisiin riita-asioihin.

Edellä esitetyn perusteella lakivaliokunta kunnioittavasti ehdottaa,

että lakiehdotus hyväksyttäisiin näin kuuluvana:

Laki

oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 53 §:n 4 momentti ja 21 luku, sellaisina kuin ne ovat, 17 luvun 53 §:n 4 momentti 29 päivänä heinäkuuta 1948 annetussa laissa (571/48) ja 21 luku siihen myöhemmin tehtyine muutoksineen sekä

lisätään 12 lukuun uusi 5 a § seuraavasti:

12 luku

Asianosaisista

Asianosaisen puhevallan käyttäminen

5 a §

(Kuten hallituksen esityksessä)

17 luku

Todistelusta

53 §

(Kuten hallituksen esityksessä)

21 luku

Oikeudenkäyntikuluista

Riita-asiat

1 ja 2 §

(Kuten hallituksen esityksessä)

3 §

Jos samassa asiassa on esitetty useita vaatimuksia, joista osa ratkaistaan toisen ja osa toisen hyväksi, he saavat pitää oikeudenkäyntikulunsa vahinkonaan, jollei ole syytä velvoittaa asianosaista korvaamaan niitä osaksi vastapuolelle. Jos sillä, minkä asianosainen on hävinnyt, on vain vähäinen merkitys asiassa, hänen tulee saada täysi korvaus kuluistaan.

Mitä 1 momentissa säädetään, on vastaavasti sovellettava, milloin asianosaisen vaatimus hyväksytään ainoastaan osaksi. Tällöin voidaan asianosaiselle kuitenkin tuomita täysi korvaus kuluistaan myös siinä tapauksessa, että hänen vaatimuksensa hyväksymättä jäänyt osa koskee ainoastaan harkinnanvaraista seikkaa, jolla ei ole sanottavaa vaikutusta asianosaisten oikeudenkäyntikulujen määrään.

4—7 §

(Kuten hallituksen esityksessä)

8 §

Oikeudenkäyntikulujen korvauksen tulee täysimääräisesti vastata oikeudenkäynnin valmistelusta ja asian tuomioistuimessa ajamisesta sekä asiamiehen tai avustajan palkkiosta aiheutuneita kustannuksia, mikäli ne kohtuuden mukaan ovat olleet aiheellisia asianosaisen oikeuden valvomiseksi. Korvausta tulee suorittaa myös oikeudenkäynnin asianosaiselle aiheuttamasta työstä ja ajanhukasta. Oikeudenkäynnin valmisteluun luetaan myös sellaisen riitakysymyksen sopimiseksi *pidetty* neuvottelu, jolla on *välitön merkitys* asianosaisen vaatimukselle.

(2 mom. kuten hallituksen esityksessä)

9—13 §

(Kuten hallituksen esityksessä)

14 §

Oikeudenkäyntikulujen korvaamista koskeva vaatimus on tehtävä ennen käsittelyn päättymistä. *Lisäksi* on ilmoitettava, mistä kustannukset koostuvat.

(2 ja 3 mom. kuten hallituksen esityksessä)

15 §

Jos oikeudenkäyntikulujen korvaamista on

Helsingissä 17 päivänä marraskuuta 1993

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa puheenjohtaja Lax, varapuheenjohtaja Halonen ja jäsenet Hassi, Håkämies

vaadittu, tuomioistuimen on korvausvelvollisuutta *ratkaistessaan* otettava huomioon 1—10, 12 ja 13 §:n säännökset, jollei asianosaisen vaatimuksesta tai myöntämisestä muuta johdu.

16 §

(Kuten hallituksen esityksessä)

Rikosasiat

17 ja 18 §

(Kuten hallituksen esityksessä)

Täydentävät säännökset

19 ja 20 §

(Kuten hallituksen esityksessä)

Voimaantulosäännös

(1 mom. kuten hallituksen esityksessä)

Tätä lakia ei sovelleta ennen tämän lain voimaantuloa vireille tulleessa riita-asiassa. (Uusi 2 mom.)

(osittain), Komi (osittain), Luhtanen, Mäkelä, Polvi, Rossi, Savela, Suhola, Tykkyläinen ja Viljanen.
